

Qualitative research methods (open observation, testing) and quantitative research methods (nonparametric Mann-Whitney's criterion with calculation of statistical difference of samples along median) are used.

Key words: *professionally oriented competence in speaking, information and communication competence, levels of acquisition of competences, indicators, qualitative and quantitative research methods.*

УДК 378.091.64:811.161.2'243

Ірина Іванова

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка
ORCID ID0000-0001-9873-1677

Валентина Статівка

Ланьчжоуський університет (КНР)
ORCID ID0000-0001-7261-6785

Олена Похілько

Сумський державний університет
ORCID ID 0000-0003-1247-146X

DOI 10.24139/2312-5993/2019.01/017-028

НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЗМІСТУ ПІДРУЧНИКА ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

Автори, аналізуючи компетентнісну спрямованість сучасного підручника з другої іноземної мови, зазначають відсутність соціокультурної інформації про видатних педагогів України, яка є необхідною для розширення картини світу та формування професійної компетентності майбутніх фахівців. У статті висвітлюються можливості актуалізації такого матеріалу: подається аналіз фрагменту експериментального підручника, в якому цей дидактичний матеріал використовується під час засвоєння конкретної граматичної теми, окреслюється його виховний потенціал.

Ключові слова: *комунікативна компетентність, механізми засвоєння другої близькоспорідненої мови, навчально-виховний потенціал текстів, система вправ, видатний український педагог В. Сухомлинський.*

Постановка проблеми. У процесі навчання другої іноземної мови студенти-іноземці оволодівають низкою компетенцій, що складають їхню комунікативну компетентність:

- лінгвістична компетенція, що полягає у знанні лексичних одиниць та володінні граматичними правилами;
- соціолінгвістична компетентність, що потрактовується науковцями як здатність використовувати лінгвістичні одиниці у відповідності до ситуації;
- дискурсивна компетенція – здатність зрозуміти зв'язність окремих висловлень в певних комунікативних моделях;

- стратегічна компетенція – здатність використовувати вербальні та невербальні стратегії (когнітивні, соціальні та ін.) для досягнення комунікативної або пізнавальної мети;
- соціокультурна компетенція – певна міра знань про соціум і культуру, у яких використовується мова.

Як зазначає В. Акоста, провідним компонентом комунікативної компетенції є мовленнєві вміння, що формуються на основі мовних знань і навичок та лінгвокраїнознавчих і соціокультурних понять (Акоста, 2011, с. 283). Ці знання можуть не лише сприяти формуванню комунікативної, але й професійної, зокрема, педагогічної компетентності, якщо доцільно добирати та використовувати зміст дидактичного матеріалу в підручнику.

Авторами сучасних підручників та додаткових засобів навчання достатньою мірою приділяється увага формуванню лінгвокраїнознавчих і соціокультурних компетенцій (Бей, 2014; Дегтярьова, 2018; Лисенко, 2010), але не звертається увага на особливості національної педагогіки та на видатних, зі світовим ім'ям, українських учених. Саме ці знані у світі особистості педагогів та їхні педагогічні системи могли би стати цікавим і корисним предметом пізнання в контексті знайомства з країною-метрополією української мови.

Аналіз актуальних досліджень. Науковці, автори теорії складання підручників з мови для студентів-іноземців, зазначають низку протиріч у мовній підготовці іноземних студентів в Україні, серед яких протиріччя «... між необхідністю освіти і виховання сучасної гармонійної особистості, Ното *moralis*, у парадигмі діалогу культур та нерозробленістю засобів їх відтворення у підручнику з мови навчання» (Ушакова, 2009, с. 8). Такий висновок зроблено на фоні існування розмаїття підручників та посібників: для аудиторного опрацювання та самостійного оволодіння мовною компетентністю (Є. Василенко), для підготовчого етапу (М. Будильцева, Л. Безкоровайна, С. Чернишов, С. Хавроніна, В. Вінницька, Г. Макарова, Л. Паламар, А. Чистяковата ін.), для оволодіння окремими аспектами мови (Л. Гайдук, Д. Антонова, В. Свешнікова), стилістичними властивостями мовних засобів та функціональними стилями (О. Митрофанова, С. Варава). В останні десятиліття активно створюються підручники з мови для студентів-іноземців конкретних спеціальностей: економістів (Л. Саніна), юристів (А. Вакуліна), медиків (Х. Бахтіярова, Т. Алексеєнко, С. Альохіна, К. Гейченко), філологів (Л. Ільїна, Н. Ушакова, В. Дьякова, Н. Лобанова, Є. Войнова, А. Величко) та ін. Але висновок Н. Ушакової не є безпідставним саме тому, що перед авторами підручників стоїть завдання створити таку навчальну книгу, яка би сприяла формуванню комплексу компетенцій. З позиції педагога, виховний та соціокультурний зміст підручника з мови для студентів-іноземців мають складати відомості про видатних національних педагогів та їхні педагогічні системи (Ушакова, 2009, с. 9).

Метою нашої **статті** є опис виховного, соціокультурного й мовно-мовленнєвого потенціалу інформації про видатних українських педагогів та їхні педагогічні системи у процесі засвоєння студентами-іноземцями граматичного матеріалу (відмінкові закінчення іменників, прикметників та присвійних займенників).

У процесі добору навчального матеріалу та його підготовки до публікації використовувалися **методи** теоретичного аналізу наукової літератури, пов'язаної з життям та діяльністю видатного українського педагога В. Сухомлинського та ін.; аналіз методичних публікацій та засобів навчання під кутом зору заявленої проблеми; спостереження за навчальним процесом та лабораторний експеримент, у результаті якого було випробувано доцільний обсяг інформації для засвоєння студентами-іноземцями.

Виклад основного матеріалу. Вивчення граматичної теми «Знахідний відмінок іменників. Сполучуваність прикметників та присвійних займенників з іменниками у знахідному відмінку» можна ефективно організувати й досягти значно вищого розвивального та виховного результату, якщо в якості дидактичного матеріалу використовувати інформацію про відомого українського педагога В. Сухомлинського, його твори для дітей та думки про виховання громадянина.

Зміст заняття, яке ми описуємо, має такі компоненти:

- а) лексичний матеріал, що передуює сприйняттю тексту;
- б) текст для слухання та комплекс запитань, спрямованих на виявлення розуміння змісту;
- в) завдання (у структурі вправи) на спостереження з метою знаходження в тексті тих граматичних елементів, які стануть предметом вивчення;
- г) теоретична частина – правило, яке містить інформацію, подану дедуктивним шляхом (такий спосіб є доречним, якщо вивчається друга іноземна близькоспоріднена мова і особистість вже пройшла шлях засвоєння подібного матеріалу, тобто має сформовану металінгвістичну свідомість (Щепілова, 2003; Акоста, 2011; Бім, 1997);
- д) вправи для формування вмінь та навичок;
- ж) «Домашня сторінка» – для самостійного опрацювання в позааудиторній роботі.

Зазначимо, що завдання, які містять не конкретний текст, а окремі речення для формування вмінь правильно вживати форми слів у знахідному відмінку, не можуть бути абсолютно всі підпорядковані одній змістовій думці, тому в таких вправах є відхилення від основної теми.

Представимо систему вправ, розраховану на виконання протягом одного заняття.

Перший тип вправ, що передують сприйняттю тексту, – це передтекстові вправи, які вибудовуються на лексичному матеріалі, тобто

опрацьовується словник теми (Похілько, 2018, с. 116-117). Завдання до таких вправ сформульовано за зростаючим ступенем складності: від ознайомлення зі значенням слова шляхом читання й перекладу до групування слів за різними ознаками (наприклад: випишіть із словника слова тематичної групи «Кольори», «Відчуття», «Дієслова руху» (на вибір); розподіліть слова за частинами мови: іменники, прикметники, дієслова) та складання словосполучень, знаходження помилок у сполучуваності слів.

До передтекстових вправ відносяться такі, що включають завдання з читання та аналізу речень, подібних до тих, що зустрічатимуться в тексті; аналіз епіграфа заняття; коротке слово викладача про предмет мовлення – видатну особу, про яку йтиметься в навчальних текстах.

Власне текстовий етап починається з цілеспрямовання: слухайте і слідкуйте, позначаючи незвичний для вас наголос, виокремлюючи незрозумілі слова та словосполучення. Вдруге текст читають студенти по абзацах і відповідають на запитання за текстом. Втретє текст читається виразно з повним розумінням прочитаного.

Наведемо приклад такого тексту (Сухомлинський, 2008) та завдань по тексту.

Василь Олександрович Сухомлинський (1918 – 1970 рр.)

Хто з вас не чув про талановитих українських педагогів *Костянтина Дмитровича Ушинського, Антона Семеновича Макаренка, Василя Олександровича Сухомлинського*, чиї системи навчання і виховання вивчаються у всьому світі? Пропонуємо вам текст, що розповідає про *Василя Олександровича Сухомлинського, видатного українського педагога, письменника і публіциста*.

Народився Василь 28 вересня 1918 р. в селі Василівка Кіровоградської області (нині Кропивницької) в незаможній селянській родині. Батько його Олександр Омелянович працював по найму як тесляр і столяр. За радянської влади був активістом колгоспного життя в селі, брав участь у керівництві кооперацією та місцевим колгоспом, виступав у пресі як сількор, завідував колгоспною хатою-лабораторією, керував трудовим навчанням учнів (з деревообробної справи) у семирічній школі.

Мати Оксана Юдівна вела домашнє господарство, *ткала полотно, фарбувала його і шила одяг* не лише для своєї сім'ї, а й односельцям. Гарно вишивала. Багато уваги приділяла вихованню чотирьох дітей: Івана, Василя, Сергія, Меланії. Вчила добру, чесності, людяності. Довгими зимовими вечорами за прядивом чи шитвом *розповідала дітям казки, цікаві історії, читала книжки*. Пізніше Василь Олександрович писав: «Я не відчував би всієї краси літнього світанку в селі, якби в далекому дитинстві мене не вразили до глибини душі прочитані матір'ю слова Шевченка: «Тихесенько вітер віє, степи, лани мліють, між ярами, над ставами верби зеленіють...».

У 1926 – 1933 роках В. О. Сухомлинський навчався у Василівській семирічній школі, де був одним з кращих учнів. Вчився добре, старанно, любив читати, гарно малював. Щоб *зібрати гроші на книги, фарби, зошити*, разом з однолітками та братами ходили на Новий рік посівати та щедрувати, а літом працював у колгоспі, у дитячому садку, який діяв у колгоспі на період літніх канікул. Йому доручали бути помічником вихователя. Він *доглядав малюків, розповідав їм казки, читав книжки, проводив веселі ігри*. Тому і вибір професії був не випадковий.

Запитання по тексту:

1. Про кого з видатних українських педагогів йшлося в тексті?
2. Де народився В. Сухомлинський?
3. Хто вплинув на формування його світогляду?
4. Чи випадково він став вчителем?

До післятекстових вправ можуть належати найрізноманітніші, але для засвоєння нового граматичного матеріалу важливо виокремити в тексті саме ті мовні явища, які будуть пояснюватися (Похілько, 2018, с. 118). Наприклад:

Вправа 1. Випишіть з тексту для слухання виокремлені словосполучення. Поставте запитання від головного слова до залежного. Запитання якого відмінку ви поставили? Як називається цей відмінок у російській і українській мовах?

Наведена вправа підводить до сприйняття теоретичного матеріалу: спираючись на знання російської мови, студенти знайомляться із назвою відмінка, запитаннями та загальним його значенням знахідного відмінка, після чого відбувається поглиблення знань через засвоєння всіх його значень, закінчень іменників та сполучуваних з ними прикметників і присвійних займенників (Пахненко, 2018, с. 165). Метод засвоєння нових знань обирає викладач, але зміст нового матеріалу подається в теоретичній частині параграфу.

Опираючись на принцип взаємозв'язаного навчання, слід використовувати текст, що містить теоретичні відомості як матеріал для розвитку вмінь читання та наукового говоріння (Бім, 1997; Статівка, 2018; Щепілова, 2003). Саме тому поданий навчально-науковий текст супроводжується такими завданнями:

1. Перечитайте перший абзац тексту та знайдіть відповідь на питання: яке основне значення передає знахідний відмінок? З якими прийменниками уживається іменник у знахідному відмінку?

2. Перечитайте 2-й абзац тексту. Від чого залежить закінчення іменників у знахідному відмінку?

Аналогічні запитання формулюються до кожного абзацу тексту і лише після цього ставиться проблемне запитання: Чому іменники чоловічого роду *спортсмен, стіл* у знахідному відмінку мають різні закінчення: *спортсмена, столу*?

Наступним етапом після опрацювання теоретичного матеріалу, як відомо, є формування вмінь знаходити, визначати та пояснювати вивчене мовне явище на основі матеріалу, який являє собою не зв'язний текст, а словосполучення або речення (Статівка, 2018). Лише відпрацювавши вміння знаходити мовне явище в реченні, можна приступати до роботи з дидактичним матеріалом у вигляді тексту, наприклад, як у наступних двох вправах:

Вправа 3. Запишіть речення. Поставте іменник у форму знахідного відмінку.

I. 1. Вона зустріла (друг). 2. Ти купив (хліб)? 3. Декан познайомив (професор). 4. Професор привітав (студенти).

II. 1. На півдні України ти побачиш безмежний (степ). 2. З висоти польоту я бачив херсонські (стеги). 3. Агроном думав про (поле). 4. Військо просувалось через (поля).

III. 1. Ти відвідував (лекція). 2. Дівчина бачила (земля) з висоти. 3. Вона складала (пісня). 4. Козаки співали їй (пісні). 5. Проходили через чужі (землі).

IV. 1. Ти б не побачив (подруга). 2. Давно не чула про (Галина). 3. Зрадив через (мама). 4. Завжди думав про (Марія).

Вправа 4. Прочитайте текст В. Сухомлинського. Яка основна думка тексту?

ХОЧУ СКАЗАТИ СВОЄ СЛОВО...

Катерина Іванівна повела своїх *першачків* у поле. Був тихий осінній ранок. Далеко в небі летів ключ перелітних птахів.

Вони тихо курликали, і від того в степу було сумно.

Катерина Іванівна сказала дітям:

– Сьогодні ми будемо складати *твір про осінь, небо, про перелітних птахів*. Кожен із вас нехай скаже, яке зараз небо.

Дивіться, діти, уважно. Вибирайте в нашій рідній мові красиві точні слова.

Діти притихли. Вони дивились *на небо* й думали. Через хвилину почулося:

– Небо синє-синє...

– Небо голубе...

– Небо чисте...

– Небо блакитне...

І все. Діти знов і знов повторювали ті самі слова: синє, голубе, чисте, блакитне.

Трохи збоку стояла маленька синьоока Валя й мовчала.

– А ти чого мовчиш, Валю?

– Я хочу сказати своє слово.

– Ну, яке ж твоє слово *про небо*?

– Небо ласкаве... – тихо сказала Валя й сумно усміхнулась.

Діти притихли. І в цю мить вони побачили те, чого не бачили досі.

- Небо сумне...
- Небо тривожне...
- Небо журливе...
- Небо студене...

Небо грало, тремтіло, дихало, усміхалось, як жива істота, і діти дивилися в його сумні сині-сині осінні очі.

II. Визначте відмінок виокремлених іменників.

III. Яке виховне значення має ця розповідь? Висловіть свою думку, використовуючи форми слів у знахідному відмінку: *про небо, через слово, про своє відчуття* та ін.

Уживання тексту міні-розповіді В. Сухомлинського є не лише дидактичним матеріалом для формування вміння знаходити та пояснювати засвоєне мовне явище, але й тією основою, на якій формується уявлення про сутність педагогічної теорії В. Сухомлинського.

У процесі відпрацювання вміння правильно вживати форми знахідного відмінку, формуються навички говоріння з використанням сталих мовленнєвих зворотів. Наприклад:

Запам'ятайте!

Після дієслів *думати, говорити, мріяти, читати, чути, запитувати* вживаються іменники в знахідному відмінку з прийменником ПРО. Вони позначають об'єкт мовлення і відповідають на запитання ПРО ЩО? ПРО КОГО? *Думаю про маму. Пишу про степ.*

Вправа 5. Допишіть до поданих слів по три іменники у знахідному відмінку.

Зразок: Писати (про кого? про що?) про університет (ч. р.), про дівчину (ж. р.), про море (с. р.).

Писати, читати, розповідати, мріяти, думати, говорити, чути, дбати, піклуватись.

Вправа 6. Сформулюйте запитання до речень.

1. Сухомлинський дбає про духовний світ дитини. 2. Педагог піклується про виховання людяності у дитини. 3. Він розповідає батькам про виховання чуйності у дитини.

Вправа 7. Прочитайте текст. Вставте закінчення й поясніть свій вибір.

Він створив (кого? що?) таку *систем..* виховання, в основі якої знаходиться особистість дитини. Він вважав, що саме особистість і є найвищою цінністю і вона повинна стати основою процесу освіти і виховання. Василь Сухомлинський величезне значення приділяв формуванню світогляду дитини через (кого? що?) *прац..., пізнанн...* краси навколишнього світу, через (кого? що?) *творчу діяльність, читанн...* книг і казок разом з дітьми. У своїх відомих творах «Листи до сина», «Серце віддаю дітям», «Виховання громадянина» він сформулював (кого? що?) базові *принцип...* виховання дитини. І через півстоліття ці принципи не втрачають актуальності.

Запам'ятайте! Закінчення прикметників у знахідному відмінку.

Чоловічий рід **-ОГО, -ИЙ (-ІЙ)**: *Бачу птаха (якого?) перелітного. Бачу будинок (який?) старий.* Середній рід **-Е (-Є)**: *Бачу небо (яке?) осіннє.* Жіночий рід **-У, -Ю**: *Бачу калину (яку?) червону, осінню.* У множині закінчення **-ИХ, -І**: *Бачу перелітних птахів, осінні дерева.*

Вправа 8. Поясніть виокремлені закінчення прикметників.

Зразок: Бачу студента (якого?) **юного**. (Прикметник, відноситься до іменника чоловічого роду, що є істотою, отже закінчення **-ого**). Бачу дім (який?) **старий**. (Прикметник відноситься до іменника чоловічого роду, що не є істотою, отже закінчення **-ий**).

1. Думаю про друга (якого?) **гарного**. 2. Мрію про чай (який?) **гарячий**. 3. Згадую про будинки (які?) **нові**. 4. Згадую про студентів (яких?) **китайських**. 5. Бачу дівчину (яку?) **красиву**. 6. Бачу воду (яку?) **каламутну**. 7. Не прийшов через дівчат (яких?) **красивих**. 8. Не пройшов через води (які?) **каламутні**.

Вправа 9. Ви знаєте, що закінчення прикметників та присвійних займенників можна визначити, поставивши запитання від іменника. Закінчення запитання співпадає з закінченням чого? Допишіть закінчення у прикметників і займенників.

Зразок: Слухали про твір (який?) **цікавий**. Роздивлялись машину (яку?) **нову**. Розповідь про дитину (яку?) **нашу**.

1. Діти говорили про осінн... **небо** (яке?). 2. Вони розповідали про перелітн... **птахів** (яких?). 3. Просувались через ріденьк... **лісок** (який?). 4. Писали твір про ранн... **осінь** (яку?). 5. Люди вже зійшли на дерев'ян... **місток** (який?). 6. Стежку не було видно через осінн... **листя** (яке?). 7. Ви розповідаєте про сво... **місто** (чие?).

Вправа 10. «Я знаю великого китайського педагога», – сказав студент. Розпитайте його детальніше про цю особу: *Хто...? Коли...? Про що...? Про кого...?* та ін.

Вправа 11. Перечитайте епіграф уроку: «Ми приходимо у світ для того, щоб досягнути красу, затвердити, створити її» (Василь Сухомлинський). Поясніть, як ви його розумієте. Знайдіть іменник і займенник у знахідному відмінку.

Важливим моментом у навчанні іноземної мови є організація самостійної роботи студентів. Саме тому доцільно допомогти їм організувати час учіння так, щоб планомірно відбувалося подальше засвоєння лексичних та граматичних умінь, розвивались уміння мовленнєвої діяльності. Саме тому студентам пропонується «Домашня сторінка», де знаходяться рекомендації до учіння. Серед завдань обов'язковим є текст для самостійного читання. Вагомим є те, що за змістом такий текст поглиблює знання про особистість, яка була предметом обговорення на занятті. У такому разі не лише актуалізується

лексика, закріплюється граматичний матеріал, але й розширюється соціокультурна компетентність студента. Наприклад:

Домашня сторінка

1. Запам'ятайте слова та словосполучення теми.

2. Спишіть, поставивши слова у потрібну форму.

1. Гарно говорив про (своя сім'я). 2. Не став зустрічатись через (докори) сумління. 3. Ти чуєш (осуд) від друзів. 4. Учитель постійно дбає про (свої учні). 5. Ми приходимо у світ, щоб створити (краса). 6. Ти маєш (власна думка). 7. Треба щодня читати (книжка).

3. Передивіться відеофільм про В. Сухомлинського і зробіть розгорнуте повідомлення на тему «Я запам'ятав найголовніше про Василя Сухомлинського...».

4. Читайте текст з рубрики «Для самостійного читання». У виокремлених реченнях знайдіть іменники у знахідному відмінку. Виокремте тематичні речення абзаців і підготуйтеся переказати їх.

Для самостійного читання

Деякі думки Василя Олександровича Сухомлинського про виховання

1. *На кожному кроці перед дитиною, підлітком, юнаком – камінь, який можна обійти, але можна і прибрати з дороги, звільнивши її для інших людей і розчистивши стежку до власної совісті...* Мистецтво і майстерність виховання полягає в тому, щоб жоден камінець не залишився обійденим, щоб совість не давала людині спокою, якщо в душі заворушиться, на перший погляд, невинна істота – лінь...

2. *Справжня любов народжується тільки в серці, що пережило турботу про долю іншої людини.* Як важливо, щоб у дітей був хтось, про кого треба дбати...

3. Вчення – це не механічна передача знань від учителя до дитини, а перш за все – людські стосунки. Ставлення дитини до знань, до навчання величезною мірою залежить від того, як вона ставиться до вчителя.

4. Найголовнішою рисою педагогічної культури має бути відчуття духовного світу кожної дитини, здатність приділити кожному стільки уваги й духовних сил, скільки необхідно для того, щоб дитина відчула, що про неї не забувають, її горе, її образи і страждання розділяють.

Аналіз текстів одного уроку підручника дає змогу констатувати наступне. Зміст дидактичного матеріалу забезпечує формування мовно-граматичної компетенції: в ньому достатньою мірою представлено мовний матеріал, на основі якого за допомогою механізму переносу (з російської мови в українську) засвоюються правила та формуються вміння пояснювати і вставляти потрібні закінчення, сполучувати прикметники та присвійні займенники з іменником у знахідному відмінку. Серед вправ наявні такі, що містять пізнавальні завдання, як те і мається бути, коли

засвоюється друга іноземна мова; завдання спрямовані не лише на формування граматичних умінь, а й на розвиток мовленнєвої діяльності: слухання, читання, говоріння (монологічного та діалогічного).

Висновки. Дбаючи про створення сучасного підручника з української мови для студентів-іноземців, слід урахувувати навчально-виховний потенціал дидактичного матеріалу. Саме через його зміст формуються такі складові комунікативної компетенції, як соціокультурна, стратегічна компетенція (когнітивна, соціальна), складається лінгвістична картина світу іноземного студента.

Окрім того, перегляд спеціально дібраних відеоматеріалів не лише забезпечує денотативний план висловлень студентів, а й підсилює мотивацію виконання конкретного виду діяльності. Суттєвою ознакою сучасного підручника з української мови для іноземних фахівців є знайомство з великими педагогами сьогодення, оскільки такий матеріал є вагомим не лише для формування професійної компетентності майбутнього викладача, а й для іміджу нашої країни. І тоді на запитання: «Хто такий В. Сухомлинський?» – студент відповідатиме: «Великий український педагог».

ЛІТЕРАТУРА

- Акоста, В. Е. (2011). О проблеме обучения грамматике второго близкородственного иностранного языка с учетом лингвистического опыта студентов в первом иностранном (испанский на базе французского). *Социально-экономические явления и процессы*, 10, 281-292 (Akosta, V. E. (2011). On the problem of teaching grammar of the second closely related foreign language, taking into account linguistic experience of students in the first foreign language (Spanish based on French). *Socio-economic phenomena and processes*, 10, 281-292).
- Бей, Л. Б., Тростинська, О. М. (2014). Проблеми викладання української мови різним категоріям іноземних студентів. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки*, 12, 42-49 (Bei, L. B., Trostynska, O. M. (2014). Problems of teaching Ukrainian language to different categories of foreign students. *Teaching languages at higher education institutions at the present stage. Interpersonal relationships. Scientific research. Experience. Searches*, 12, 42-49).
- Бим, И. Л. (1997). Концепция обучения второму иностранному языку (немецкий на базе английского). Москва: Вентана-Граф (Bim, I. L. (1997). *The concept of teaching a second foreign language (German based on English)*. Moscow: Ventan Graf).
- Пахненко, И. (2018). Принципы изучения дисциплин лингвистического цикла в вузе. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 4 (78), 155-172 (Pakhnenko, I. (2018). Principles of studying the disciplines of the linguistic cycle at the university. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 4 (78), 155-172).
- Похилько, Е. (2018). Предтекстовые и послетекстовые упражнения как необходимое условие усвоения текста при обучении русскому и украинскому языкам студентов-инофонов. У *Сучасні тенденції у викладанні іноземних мов у світі: зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*, (сс. 116-118). Суми: ФОП Цьома С. П. (Pokhylko, E. (2018). Pretext and post-text exercises

- as a prerequisite for mastering the text when teaching Russian and Ukrainian languages to foreign language students. In *Modern tendencies teaching foreign languages in the world: proceedings of the International Scientific Conferences*, (pp. 116-118). Sumy: FOP Tsioma S. P.).
- Славетний український педагог-гуманіст (До 90-річчя від д. н. Василя Сухомлинського) (1918 – 1970) (2008). Кіровоград: Кіровоградська ОЮБ ім. О. М. Бойченка (*Glorious Ukrainian humanitarian educator (To the 90th anniversary of Vasyl Sukhomlynskyi) (1918 – 1970) (2008). Kirovohrad: Kirovohrad RYL named after O. M. Boichenko).*
- Статівка, В. І., Статівка, А. М., Мовчан, Т. В. (2018). «Украинский язык» для китайских магистрантов специальности «Русский язык и литература»: концепция экспериментального учебника. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки*, 32, 81–100. Харків: Харків. нац. ун-т імені В. Н. Каразіна (Stativka, V. I., Stativka, A. M., Movchan, T. V. (2018). “Ukrainian language” for Chinese masters of the specialty “Russian language and literature”: concept of an experimental textbook. *Teaching languages at higher education institutions at the present stage. Interpersonal relationships. Scientific research. Experience. Searches*, 32, 81-100. Kharkiv: Kharkiv national university named after V. N. Karazin).
- Українська мова для іноземців (2018). Т. О. Дегтярьова (ред.). Суми: Університетська книга (*Ukrainian language for foreigners (2018). T. O. Dehtiareva (Ed.). Sumy: University Book).*
- Українська мова (2010). Н. О. Лисенко, Р. М. Кривко, Є. І. Світлична, Т. П. Цапко. Київ: Центр учб. літ. (*Ukrainian language (2010). N. O. Lysenko, R. M. Kryvko, E. I. Svetlychna, T. P. Tsapko. Kyiv: Center of teaching literature).*
- Ушакова, Н. І. (2009). *Учебник по языку обучения для иностранных студентов в русле современной образовательной парадигмы (Теория и практика создания учебника по языку обучения для иностранных студентов вузов Украины).* Харьков: ХНУ имени В. Н. Каразина (Ushakova, N. I. (2009). *A textbook on the language of instruction for foreign students within the framework of modern educational paradigm (Theory and practice of creating a textbook on the language of instruction for foreign students of Ukrainian universities).* Kharkov: Kharkiv National University named after V. N. Karazin).
- Щепилова, А. В. (2003). *Коммуникативно-когнитивный подход к обучению французскому языку как второму иностранному.* Москва: ГОМЦ «Школьная книга» (Shchepilova, A. V. (2003). *Communicative-cognitive approach to teaching French as a second foreign language.* Moscow: “School Book”).

РЕЗЮМЕ

Иванова Ирина, Статівка Валентина, Похилько Елена. Учебно-воспитательный потенциал содержания учебника для иностранных студентов.

Авторы, анализируя компетентностную направленность современного учебника второго иностранного языка, отмечают отсутствие социокультурной информации о выдающихся педагогах Украины, которая является необходимой для расширения картины мира и формирования профессиональной компетентности будущих специалистов. В статье рассматриваются возможности актуализации такого материала: анализируется фрагмент экспериментального учебника, в котором этот дидактический материал используется по время усвоения конкретной грамматической темы, очерчивается его воспитательный потенциал.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, механизмы усвоения второго близкородственного языка, учебно-воспитательный потенциал текстов, система упражнений, выдающийся украинский педагог В. Сухомлинский.

SUMMARY

Ivanova Iryna, Stativka Valentyna, Olena Pokhylko. Educational potential of textbook content for foreign students.

The article analyzes competence direction of the second foreign language textbook and emphasizes lack of socio-cultural information about the outstanding teachers of Ukraine, substantiates the need for such information for expanding the picture of the world of a student-foreigner and formation of professional competence of future specialists of various profiles, in particular, teachers-philologists.

The authors highlight educational potential of texts about prominent Ukrainian educators, namely V. Sukhomlynskyi, and demonstrate the possibility of using such texts at classes during studying grammar topic "Accusative case. Conjugation of adjectives and possessive pronouns with a noun in accusative case". Teaching is based on the principle of interrelated learning of types of speech activity as the dominant one, and the main mechanisms for learning language are knowledge transfer and formed meta-linguistic consciousness, which should be taken into account by the teacher.

The article also describes possible content of the lesson, and details its components: a) lexical material, preceding perception of the text; b) text for listening and a set of questions aimed at revealing an understanding of its content; c) tasks (in the structure of the exercise) for observation in order to find in the text the grammatical elements that will become the subject of study; d) theoretical part – a rule containing information provided by deductive means (this method is appropriate if the second foreign language is closely related to the native one and the person has already passed the way of assimilation of such material, that is, there is a formed meta-linguistic consciousness); a system of exercises for the formation of skills and abilities; "Home page" with tasks for independent study in extracurricular work.

The authors note that information in the modern Ukrainian textbook for foreign students about great teachers of Ukraine is essential not only for the formation of professional competence, but also for confirming positive image of our state.

Key words: communicative competence, mechanisms of assimilation of the second closely related language, educational potential of texts, system of exercises, prominent Ukrainian teacher V. Sukhomlynskyi.

УДК 378.147.091

Інна Кучеренко

Національний медичний університет імені О. О. Богомольця

ORCID ID 0000-0002-0734-6544

DOI 10.24139/2312-5993/2019.01/028-039

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ІНФОРМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН У МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ З ВИКОРИСТАННЯМ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Автором статті зазначено, що великого значення в підготовці фахівців медичної галузі набувають інформатичні дисципліни, оскільки в умовах постійних змін діяльність лікарів неможлива без використання сучасних інформаційних